

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 71

Fylke: Møre og Romsdal

Tilleggsspørsmålnr.

Herad: Kvernes

Emne: Gifteferdig ungdom

Bygdelag: Averöya.

Oppskr. av: L. J. Mork (74 år)

Gard: Mork i Kvernes

(adresse): Afset

G.nr. 10 Br.nr. 8.

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle.

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):
For det meste egen erfaring.

SVAR

1. Det var ingen fast regel, men i praksis ble det oftest til at en giftet seg innen bygden. Jeg kan her nevne at jeg har samlet opplysninger om min egen slekt så langt tilbake som kildene går - for en enkelt grein av slekta heilt tilbake til 11-hundretallet. I de siste 12 ættledd, hvorom heilt sikre opplysninger kan skaffes, forekommer bare 3 tilfeller der gifte er hentet utenom bygda.
2. 3. Gifte til ^{eller fra} grannebygda eller lenger borte vakte en viss oppmerksomhet, men ble ikke gjenstand for noen kritikk. Helst skulle en gifte seg med en person av samme sosiale lag, og i praksis ble dette i almindelighet næsten alltid gjort.
4. Ja.
5. Jeg har ikke hørt om at foreldra avgjorde giftermålet, men i eldre tid hadde de nok mye å si. No er dette forlengst borte.
6. Hvis forhold som omspart forekom, var det blandt større bønder.
7. Det har jeg ikke hørt.
8. "Syskenbyte" heter det når bror og søster i en familie gifter seg med søster og bror av en annen familie.
9. Grunnen var vel helst å styrke ætta og kanskje mest å hindre at ætta sin rikdom ble for meget spredt. Eksp. på at gårder er blitt slått sammen med giftermål kjenner jeg ikke til.
10. Var slektskapet så nær som søskendbarn (noe som sjelden forekom) ble det kritisert. (Tildels også tremeninger). Her nevnes et eksp. fra min egen slekt: I 1760 ble datteren her på gården gift med en mann fra en av nabokommunene. I den anledning er tilført kirkeboken at to mann har forsikret at brudgommen har "erholdt Departementets samtykke til at have Ægteskap og der iøvrigt er intet Lovstridigt". Her siktes formentlig til mulig slektskap med brudens far som også var innflytter.
11. Det har jeg ikke hørt.
12. Det forekom at foreldra ikke uten videre godtok den maken sønnen eller datteren hadde valgt, men det ble mest alltid ordnet i stillhet.
13. Det har jeg ikke hørt noe direkte om.
14. Det har jeg heller ikke hørt noe om.
15. Ukjent her.
16. Jeg har hørt nevnt at slikt skulle forekomme i riktig gammel tid, men jeg kjenner ikke noe eksp. på det.

14440

- 17.18. Det har jeg ikke hørt noe om.
 19. Jeg har inntrykk av at guttene ikke sto friere enn jentene når det gjaldt valg av gifte, kanskje heller omvendt. En annen ting var at en jente som hadde bra heimafølje når hun flyttet til garden, var mer ettertraktet, sjøl om hun var noe opp i årene.
 20.22. Her vet jeg ikke noe å opplyse.
 23. Det har jeg ikke hørt, men derimot ble det tatt som tegn på mer enn vanlig interesse dersom de møttes eller slo lag eller møttes ofte.

II. Nattefrieri.

24. Det er vanskelig å oppgi noe bestemt tidspunkt, men formentlig for 40-50 år siden.
 25. Han ble kalt "utpågangar".
 26. Her må skilles mellom de som drev almindelig natteløping og nattefrieri. Natteløperne gikk oftest flere i følge og kunne undertiden holde leven og gjøre små sköyerstreker, løfte av og rulle bort slipesteiner o. l. Undertiden søkte de også opp jentene på loftet. Frieren derimot søkte opp jenten som han hadde fått interesse for og gikk da sjölsagt alene. Ofte hadde de vanlige natteløpere morro med å ~~forstyrre~~ erte frieren og forstyrre hans og jentens samvær.
 27.28. Noe bestemt tall kan ikke oppgis, men ofte kunne det være flokker på fem-seks og flere. Ingen fikk være med, før han var konfirmert, helst et par år etter.
 29. Det var bare gutter fra samme grenda.
 30. Det var ingen skilnad mellom sosiale lag, bortsett fra at kondisjonerte var ikke med.
 31. Det har jeg ikke hørt noe om.
 32. Guttene i bygda likte ikke at fremmede gutter besøkte jentene deres, og det kunne nok hende at de slo seg sammen og jaget de fremmede guttene vekk.
 33. Besvart under 30.
 34. Ukjent her.
 35. Det var helst lördagskvelden, som også ble kalt "gudskelovskvelden, sjeldnere söndagskvelden, aldri mitt i uken.
 36. Forbud vet jeg ikke om, men kvelder som hernevnt tror jeg ikke ble brukt.
 37. Det ble omtrent alltid bare gårdene i heimegrenda som ble besøkt.
 38. Ja, det var vanlig å gjøre målet ukjennelig.
 39. Ukjent her.
 40. Oftest for en så stille fram at ikke husbondsfolket ble vekket, men det kunne også hende at formålet var mer å tærge husbondsfolket enn å besøke jentene, og da gikk det ikke alltiđ så stilt for seg.
 41. Det var vel noe forskjellig, men de fleste likte det nok ikke.
 42. For 40-50 år siden var her ikke vanlig å låse dörene, og da var adgangen oftest ikke så vanskelig.
 43.44. Det var ikke vanlig.
 45. Det har jeg ikke hørt noe om.
 46. Det kunne være höyst forskjellig, fra noen minnutter til et par timer eller mer.

Den enslige nattefrieren.

14440

- 47.48. Den enslige frieren gikk nok helst alene og oftest

passet han på å komme en kveld han reknet med ikke å bli forstyrret.

49. Ja, det var det sikkert.
 50. Det var vel høyst forskjellig. Var hans hensikt forlovelse, fortsatte vel besøkene helt til brylluppet.
 51. Det kunne være forskjellig: jenten fikk f. eks. tørkler o. l. og gutten ~~fikk brodd~~ belte eller strømpeband som jenten hadde sydd eller flettet.
 52. Foruten det som foran er nevnt skal jeg her nevne et ekspl. på et fantestykke som en ~~gammel~~ mann ble utsatt for da han en lørdagskveld skulle besøke kjæresten som bodde på andre siden av fjorden: Da han søndags ~~na~~ morgen skulle ro heim, var båten dratt langt opp på land - til et fjøs - og lest haugfull av gjødsel. Han ble da nødt til å forlenge sitt opphold til han ut på søndagen fikk hjelp til å gjøre båten klar igjen. Dette var for omlag 110 år siden. Mannen fortalte meg denne historien, som har på sine gamle dager moret seg over. Ellers var det almindelig halvaksne gutter som drev slik spøk.
 53. 55. Det her omspurte er ukjent her.
 56. Ja, trolig var de det.
 57. Her på Averöya har fra gammelt av bare vært en sater og den ligger på en helt annen kant, så jeg kan ikke gi noen opplysninger om det her omspurte.

III. Andre måter som førte ungdommen sammen slik at de lærte hverandre å kjenne.

A. på kirkebakken.

58. Det tror jeg de kunne.
 59. til 63. Det her omspurte kan jeg ingen opplysninger gi om.
 64. Det var faste kvileplasser, der de som hadde lengst veg rastet og spiste sin kirkemat. De unge fant seg sitt følge og gikk i små flokker eller parvis.
 65 - 66. Nei.

B. Gjestebud sammen med eldre.

67. Det var gjestebud i julen, der nærmeste slekt og naboer møttes. Videre var det større gjestebud ved bryllupp, barnedåp og gravferd.
 68. Nei, det har jeg ikke hørt.
 69. Det var det ingen regel med. Oftest måtte hver finne seg sengplass der det hövde.
 70. Den har sporadisk holdt seg helt fram til siste krig. Regelen var at de skulle på stabben de som en trodde det var, noe imellom.
 71. Nei, det var vel skøy som lå bak.
 72. Alle søkte å komme seg frå stabbdansen, men det ble passet godt på, og de fleste måtte nok tilpers.
 73. Å bite i samme brødiskiven tror jeg ikke har vært brukt her, derimot kjenner jeg til denne skikken fra andre bygder på Nordmøre.

C. Andre høve der eldre var med.

74. Jeg har hørt om at f. eks. slåttedugnader sluttet med dans, men dette må det ha vært slutt med for minst 60 år siden.

14440

75. Ungdommen, særlig guttene, møtte på auksjonene, men jeg har ikke hørt at der ble danset der.

76. Nei.

78-79. Ukjent her.

D. Sammenkomster der ungdommen var mest for seg sjøl.

a. om sommeren.

80-87. Ukjent her.

88. St.Hans-kveld kom ungdommen sammen til lek og dans, i gammel tid oftest på en låve, i seinere tid i det fri. Skikken holder seg også idag, men da mest alltid i det fri, når været ikke er til hinder, og da på idretts-plasser. Både ungdom og eldre er med.

89-92. Ukjent her.

93. Ja.

94. Det var skikk at ungdommen møttes på dampskibskai søndagskveld, når rutebåten kom, både gutter og jenter ilag. No er det slutt, da her ikke går rutebåter på fjorden lenger.

b. Om vinteren.

95. Den eneste form for sammenkomster som omhandlet under dette og etterfølgende spørsmål, var de såkalte "oppseter". De besto i at ungdommen kom sammen enkelte vinterkvelder etter kveldstid i heimen til en av ungdommene. Sammenkomstene varte ut i "de små timer".

96. Det var mest før og like etter jul, og de opphørte når guttene dro på vinterfiske i januar/februar.

97. De gikk på omgang, men ikke etter fast regel.

98. Nei.

99-104. "Underholdningen" besto mest i at de satt sammen og pratet, en og annen kunne fortelle skrøner o. s. v. Undertiden kunne det også bli danset, men det var mer sjeldent. Ingen servering. Slike sammenkomster ble det slutt med for 60-65 år siden. I ny skikkelse kom skikken opp igjen gjennom ungdomslagene.

105. Kjelkerenning var en vanlig vintersport her for ca 50 år siden, gutter og jenter ilag - en gutt og en jente på hver kjelke. Skeiserenning var vanlig for gutter, jenter kunne også være med, men det var ikke vanlig at de "gikk" på skeiser, de ble skjøvet av en av guttene. Skisporten har vært drevet også i gammel tid, men mest av gutteri skolealderen og oppover. For jenter ble sporten almindelig under siste krig. Kappkjøring er ukjent her.

106-110. All ungdom var med. Jeg har ikke hørt at foreldre eller foresatte la noen hindring i vegen for slikt samvær. Det kunne kanskje være foreldre som av religiøse grunner helst ikke likte at barna deres var med, men det hjalp vel lite.

IV. Juletråd.

Det under dette kapittel omspurte (sp. 111-127) vet ingen nolevende å kunne berette noe om. Har disse skikker noen gang vær almindelige her, må det ligge langt tilbake i tiden. Det eneste jeg har hørt er benevnelsen "rokkman". Det var den mannsperson som først kom inn i huset etter at kvinnene hadde tatt

100-104 se 99

107 ubesvart
108 } se 106
109 }
110 }

rokken i bruk etter jul-nyttår. Det ble også sagt at han skulle ha ett eller annet av jenten, et strømpeband eller liknende, men jeg tror ikke at det ble praktiser. Det hele ble slått hem i spøk.
128-129. Det ble vanlig sagt at jentene hadde rett å fri 29. februar, men jeg har ikke hørt at dette ble gjort. Om så var tilfelle, ble det vel neppe publisert!

Afset den 27. mai 1959.

Hilsen:

L. J. Mork.

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

14440